ITHICA IEROPOLITICA – UNPUBLISHED TEXT IN THE ROMANIAN CULTURE

Carmen Livia Tudor
Assist., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The manuscript text under discussion entitled Ithica Ieropolitica can be found in the Library of the Romanian Academy from Bucharest, under the share MS. 67. This manuscript was translatedand edited in Cyrillic graph by the Archimandrite of Putna Monastery, Vartolomei Măzăreanu, in the Moldavia of the XVIII-th century (1764). The translation was made after the book with the same title, printed in Slavonic languagein 1712, in the Great Kiev Lavra, its authors being several monks living in that monastery, who remained anonymous. The exemplary translated by the Archimandrite Vartolomei Măzăreanu, could be confronted with another one, donated to the same library and identified under the share MS. 2344, representing the translation by Archimandrite Ghenadie Cozianul from the "Moshovitic language" of the book Ithica Ieropolitica, in the year 1747. This genre of work has a catechetical role, the literature of "religious feeling" gets a formative dimension, it reconstitutes the production of prints, of manuscripts which were elaborated in the monastic space, the ultimate goal of this type of writings, undoubtedly, targets to Christian education, training for life and religious living.

Keywords: manuscript Ithica ieropolitica, Romanian culture, unpublished, Old and New Testament, writings of philosophers

Considerații preliminare asupra Manuscrisului *Ithica Ieropolitica*

Textul aflat în manuscris la Biblioteca Academiei Române din București, la cota MSSE ROMÂNE 67, are titlul complet *Ithica Ieropolitica sau filosofiia învățătoare de fire, cu simvolii şi cu închipuiri aleasă* și conține o traducere integrală în limba română, redactată în grafie chirilică de către arhimandritul mănăstirii Putna, Vartolomei Măzăreanu, în anul 1764. Acest manuscris provine din biblioteca episcopului Melchisedec al Romanului, fiind donat Academiei Române în anul 1892. Ne aflăm în fața unei scrieri românești vechi, inedite, care a folosit ca text-sursă o carte cu același titlu, tipărită în anul 1712, în limba slavonă „în sfînta și marea lavră Pecerska" de la Kiev, autorii cărții fiind câțiva călugări trăitori ai mănăstirii amintite, ce au ales să păstreze, însă, anonimatul, negăsindu-se nicăieri scris în text numele vreunuia dintre ei. Pe lângă manuscrisul original, integral conservat la BAR, București, se mai păstrează un exemplar fotocopiat de N. A. Ursu, este vorba despre o donație a lingvistului ieșean care, în prezent, se numără printre colecțiile speciale de la Filiala din Iași a Bibliotecii Academiei Române, sub cota F 89. Această fotocopie a servit ca suport în reproducerea textului pentru care am adoptat metoda tanscrierii în alfabet latin, având în vedere normele de scriere românească specifice secolului al XVIII-lea, dar ținând cont în egală măsură de regulile ortografice actuale[1].

Descrierea Manuscrisului 67

S-au făcut puține referiri la textul tradus de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, *Ithica Ieropolitica,* le-am putea aminti, ca fiind mai importante, pe cele ale lui Dimitrie Dan în studiul *Arhimandritul Vartolomei Măzereanu. Schiță biografică şi bibliografică, cu mai multe*

[1]Pentru a consulta transcrierea interpretativă a acestui text vezi Carmen L. Tudor, Vartolomei Măzăreanu, Ithica ieropolitica (Ms. BAR 67). Ediție de text şi studiu filologico-lingvistic, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, 2018, p. 259-389.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

anexe, ale lui Gabriel Ştrempel, în volumul I al *Catalogului manuscriselor româneşti* ori ale lingvistului N. A. Ursu care, într-unul dintre studiile sale, aşeza această lucrare a lui V. Măzăreanu în rândul „primelor sale traduceri, mai puțin cunoscute”[2].

Întrucât exemplarul fotocopiat şi bine păstrat printre colecțiile speciale de la Filiala din Iași a Bibliotecii Academiei Române, sub cota F 89, este complet în ceea ce privește textul, am fotocopiat doar ambele coperte ale originalului de la București, pentru a avea o imagine clară asupra felului în care a fost făcută legătura în piele şi lemn şi pentru a putea descrie corect imaginile imprimate şi delimitate de elementele decrative care le încadrează cu motive ornamenale, iar concluzia generală la care s-a ajuns este că ne aflăm în fața unui manuscris într-o stare bună de conservare, cu o legătură de calitate, „prețios” realizată (având în vedere gravura poleită cu aur, încă destul de vizibil).

Ithica Ieropolitica sau filosofiia învăţătoare de fire, cu simvolii şi cu închipuiri aleasă este un volum in 8°, de 20×15 cm., are 232 de pagini, iar, după notarea veche cu cifre chirilice, este numerotat de la fila 1, la 229. Legătura manuscrisului a fost realizată în piele şi lemn, în anul 1764, de către „ierei” Mihail Strilbițchi, căruia îi găsim gravat numele pe coperta I, la baza cadrului compozițional. Două încuietori de alamă sunt bine fixate în cureluşe de piele. Pe ambele coperte este imprimat câte un chenar cu motive florale. Pe prima copertă găsim reprezentată scena răstignirii, ca imagine centrală, iar în cele patru colțuri ale cadrului compozițional sunt redați cei patru evangheliști: Matei şi Marcu, în partea de sus, pe când Luca şi Ioan stau la baza crucii Mântuitorului. Ei apar în patru medalioane, încadrate de îngeri şi motive florale. Gravura ne dezvăluie, la o analiză mai atentă, urmele unei tehnici iscusit aplicate de acoperire cu un strat subțire de aur.

Coperta a IV-a, nu la fel de bine conservată ca prima, are drept imagine centrală reprezentarea Maicii Domnului stând în picioare, înonjurată de raze de slavă. Se poate observa în dreapta ei inscripția MP, cu binecunoscuta semnificație *Μηθηρ Θεου* (*Mithir Theou*), abreviată de regulă ca *MPΘY*. Rămâne neclară imaginea din zona bustului, neştiindu-se dacă este redată cu pruncul în brațe sau cu mâinile ridicate în rugă. Ea calcă în picioare o semilună şi un şarpe, imagine cu o încărcătură simbolică aparte. În jurul Fecioarei îi putem observa pe cei doisprezece Apostoli care sunt incluşi într-un vrej ornamental de acantă, simbolizând Arborele Vieții, asemănător Arborelui lui Iesei din pictura bizantină. La baza cadrului compozițional stă scris: „Soborul Sfinților Apostoli”.

În privința scrierii, aceasta este autografă, deşi nu apare nicăieri în lucrare semnătura lui Vartolomei Măzăreanu. Este folosită cerneală neagră pe hârtie albă, groasă, de bună calitate, textul rămâne încadrat, de la prima filă până la ultima, în chenare geometrice. Nu se foloseşte cerneală roşie pentru redarea titlurilor, a numerelor capitolelor, a versetelor şi a vrahiilor sau a altor semne convenționale. Nu apar ornamente florale, imagini care să ilustreze scene pomenite într-un capitol sau altul, doar pe fila [1^{r}], sus în chenar, este un mic ornament floral, singurul, de altfel, în tot manuscrisul. Fiecare pagină conține aproximativ 17-18 rânduri. Slovele sunt scrise destul de clar, regulat şi simetric, creând aspectul unui text tradus atent şi cu siguranță, de altfel, caligrafia îngrijită, grăbită pe alocuri, scrierea cursivă sunt caracteristici generale ale textelor care s-au păstrat în urma traducerilor acestui cărturar moldovean, acestea reflectă o experiență îndelungată şi multă atenție acordată cuvântului scris.

Filiație

O altă traducere a lucrării *Ithica Ieropolitica*, din „moshovitica limbă”, realizată cu câțiva ani mai devreme decât cea a lui Vartolomei Măzăreanu, în 1747, îi este atribuită arhimandritului Ghenadie Cozianul care, după ce a fost educat inițial la mănăstirea Cozia, a

[2]N. A. Ursu, Primele traduceri ale arhimandritului Vartolomei Mazereanu, în Cronica – Revistă de cultură, nr. 11, noiembrie, Iași, 1998, p. **10**.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

devenit student al Academiei teologice din Kiev, unde s-a numit școlarul „Chiavii". Manuscrisul se află, de asemenea, la Biblioteca Academiei Române din București, la cota MSSE ROMÂNE 2344, este scris pe hârtie albă bine conservată, cu excepția primelor și ultimelor pagini.

Se poate remarca, încă de la primul contact vizual cu foile manuscrisului, că a fost făcută o lucrare ce și-a propus, dacă nu să imite originalul, măcar să se apropie de concepția acestuia (mă refer în special la prezența ilustrațiilor grafice, așezate în fruntea primelor capitole, așa cum există în cartea tipărită în anul 1712, la Kiev), chiar dacă pe alocuri, din anumite lipsuri probabil, au rămas suprafețe nefinalizate. Manuscrisul lui Ghenadie Cozianu, în ansamblul său, pune accentul pe aspect, pe acele elemente realizate în manieră tradițională care reușesc să capteze atenția cititorului, mesajul vizual jucând un rol foarte important, spre deosebire de manuscrisul tradus de V. Măzăreanu, sobru, simplu ca manieră de prezentare (fără desene, ornamente și alte elemente decorative), care pune accentul exclusiv pe mesajul scris.

Structura Manuscrisului 67

Traducerea făcută de Vartolomei Măzăreanu, în *Ithica Ieropolitica*, respectă o structură tradițională a manuscriselor de la acea vreme. Pe prima filă se află obișnuita închinare, adusă de traducător Sfintei Treimi: *Întru slava Sfintei cei de o fiinţă de viiaţă făcătoarea şi nedespărţitei Troiţi a Tatălui, a Fiiului şi a Sfintului Duh*. Pomenește, de asemenea, pe domnitorul *Grigórii Ioánn Voevoda* și pe ierarhii bisericii, fiind mitropolit al Moldovei la acea vreme *preosfinţia sa chiriu chir Gavriíl*, iar episcop al Rădăuțiului *preosfinţia sa chiriu chir Dosithéi*. În completare, Măzăreanu afirmă că, după stăruința duhovnicească și dorința: *cuviosului chir Léon Protosenghel Mitropoliei, scris-am şi am tălmăcit această carte, Ithica Ieropolitica, anul de la Hristos,* 1764.

Din pagina de titlu aflăm că traducerea s-a făcut după o carte intitulată *Ithica Ieropoliticasaufilosofiia învăţătoare de fire, cu simvolii şi cu închipuiri aleasă*, tipărită în limba slavonă, *însfînta şi marea lavră Pecerska*, cu binecuvântarea arhimandritului locului, Athanásii Mislávschii, *cu silinţa şi osteneala fraţilor, cu cheltuiala aceiaşi lavre unde s-au şi tipărit, în anii de la Hristos 1712*. Scopul acestei tipărituri a fost *spre povățuirea și folosul celor tineri*. În pagina următoare [2^{r}], ni se precizează că autorul cărții, fără a i se specifica numele, *nesăvărşindu-o s-au pristăvit* (a murit) *şi numai la început s-au trudit, iară după aceia noi am isprăvit*, „noi" însemnând un număr de frați viețuitori ai acelei lavre, rămași sub anonimat (pentru că nicăieri în cartea tipărită la Kiev în 1712 sau în manuscrisul tradus de Vartolomei Măzăreanu nu sunt amintite nume de autori).

Partea cea mai amplă a lucrării cuprinde un număr de 67 de capitole [3^{r}-226^{r}], majoritatea fiind scurte, au între 4-7 pagini, nouă dintre ele cu o mărime medie, au între 11-16 pagini (*Cetirea cărților [63^{v}]-[71^{r}], Deșteptarea [81^{v}]-[86^{v}], Tăriia creștinească [89^{r}]-[94^{r}], Smireniia [96^{v}]-[102^{v}], Sămnul dragostei [109^{r}]-[114^{v}], Dobîndzi de la vrăjmaşi[129^{v}]-[137^{r}], Iubirea de argint [150^{r}]-[157^{r}],Osîndirea [172^{v}]-[178^{r}], Zazorul [181^{r}]-[186^{v}]*). Doar trei capitole câștigă prin volum, fiind cele mai mari din tot textul: 20 de pagini în *Prieteșugul cel adevărat [114^{v}]-[124^{r}]*, 22 în *Sfaturi pentru cărți*[3] *[189^{v}]-[200^{v}]* și23 în *Învățătură tinerilor de folos [50^{r}]-[61^{v}],* sugestiv numite pentru înțelegerea mesajului lucrării, publicul țintă fiind tinerii. Numerotarea capitolelor nu se face în mod consecvent, ci doar de la *Sfatul răutății și a faptelor celor bune,[6^{v}]*, până la *Cinste cetii besericești[30^{r}]*. Cele mai multe titluri sunt scrise fără o spațiere evidentă, fără a li se acorda un loc aparte în economia textului, demarcând un capitol de altul prin trasarea a două linii paralele, precedate de mici semne grafice. Dacă un capitol începe pe o pagină nouă, denumirea acestuia nu mai

[3] În text, titlul acesta îl găsim notat Sfaturile casăi, iar în bara de sus a chenarului și în cuprins apare sub varianta Sfaturi pentru cărți.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

este trecută în text, de cele mai multe ori rămânând scrisă doar în bara de sus a chenarului, de exemplu în: *Calea cea îndoită [6^{v}],Datoriia fiilor [39^{r}], Învățătură tinerilor de folos [50^{r}], Tăcerea [71^{v}], Răbdarea creștinească [77^{v}], Blîndețile [79^{v}], Deșteptarea [81^{v}]Tăriia creștinească [89^{r}], Dragostea către cel de aproape[103^{r}], Pacecătră toți [105^{v}]* etc.

În încheierea textului este formulată o adresare cititorilor: *Iară la sfîrșitul cărții aceștiia [226^{r}]*, în care sunt folosite trei citate din *Epistola Sobornicească a Sfîntului Apostol Iacov, 1*, fiecare citat primind câte un subtitlu: *Pentru cei nesilitori [226^{r}], Către cei silitori [226^{v}],Ocărîtoriului [226^{v}]* și,ca o completare la citatul anterior, este adăugat un ultim subtitlu, tradus de Măzăreanu *Aceluiași,* cu o trimitere de final la *Biblie*, de această dată la Vechiul Testament, printr-un citat din *Cartea Înțelepciunii lui Solomon (3, 11-12): „Cela ci defaimă înțălepciunea și învățătura om necinstit iaste și deșartă iaste nădejdea lor și ostenelele lor fără de roadă. Faptele lor sînt netrebnice și femeile lor sînt nepricepute [227^{r}]și fii lor vicleni și blăstămată iaste nașterea lor".*

După ce se aduce slavă lui Dumnezeu, la *Sfîrșitul aceștii cărți [227^{r}]* este scris cuprinsul sau „scara" *[227^{v}]-[229^{v}]*, bine încadrat într-un tabel, unde apar trecute în ordine numărul, titlul fiecărui capitol și paginația. În josul cuprinsului sunt consemnate statistic: „preste tot cuvinte (capitole): 67", „iară frundze (pagini): 229", „iară coale: 87 și o față." Ultimele rânduri aparțin lui Vartolomei Măzăreanu și reprezintă o rugăminte adresată cu smerenie celor ce vor citi această carte, rânduri din care înțelegem că exista o preocupare a traducătorului pentru inteligibilitatea versiunii sale, pentru claritatea semantică a enunțurilor pe care le-a tălmăcit:

Tuturor cui s-a întînpla să citească pe această carte, cu toată smireniia și cu toată umilința me mă rog, aflînd greșală în cuvinte sau ori în ce, cu duhul blîndeților să îndreptați, iară pre mine păcătosul să mă iertați, fiindcă deodată am și tălmăcit-o și am și scris-o și poate or fi și greșale. Îndreptați, fraților, și mă iertați, Milostivul Dumnedzău să vă ierte și pre voi pre toți, amin! [229^{v}].

Concluzii selective referitoare la conținutul lucrării *Ithica Ieropolitica*

Ithica ieropoliticasaufilosofiia învăţătoare de fire, cu simvolii şi cu închipuiri aleasă este o culegere de maxime și învățături cu caracter moralizator. Ce înțeles să dăm titlulului? *Ithica*, etica, (înv.) *ític,-ă* adj., *ítihichi* subst., are etimologie greacă. *hqikov",* „moral", iar definiția din dicționar ne spune că este:„Știința care se ocupă cu studiul principiilor morale, cu legile lor de dezvoltare istorică, cu conținutul și cu rolul în viața socială"[4]. *Ieropolitica* este un cuvânt compus din gr. *iJerov",hieros,* „sfânt", „sacru", și *politica*, din ngr. *politikhv*, – „arta de a administra bine", cf. gr. *povli",* „oraș". De ce *saufilosofiia învăţătoare de fire?* Pentru că, după cum bine se cunoaște, etica este considerată teoria filosofică a moralei, or, se pare că în mediul acela mănăstiresc funcționa cu sensul acesta. Sintagma apare câțiva ani mai târziu și la Samuil Micu Klein, în *Legile firei, ithica și politica sau filosofia cea lucrătoare*[5]. Un alt titlu către care termenii în discuție ne poartă ar fi cel al profesorului german de filosofie Johann Gottlieb Heineccius, în lucrarea tradusă în limba română prin anul 1829: *Filosofia cuvântului și a naravurilor, adecă loghica și itica elementare, cărora să pune înainte istoria filosoficească*[6].

[4] DEXI, Eugenia Dima (coordonator științific), p. 676.
[5] Samuil Micu Klein, Legile firei, ithica şi politica sau filosofia cea lucrătoare în patru părți împărțită şi întru acest chip aşăzată pre limba românilor, I-II, Tip. Bart, Sibiu, 1800.
[6] Din foaia de titlu aflăm că lucrarea a fost scrisă „întâiu latineaşte de lăudatul profesor Ioannes Gotlieb Hainechie, apoi tradusă în limba elinească de dumnealui marele ban Grigorie Brancoveanul, iar acum în limba românească de Eufrosin Dimitrie Poteca, ierom. şi profesor de filosofie de la Bucureşti. Tipărită la Buda, În Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1829".

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

Pornind de la titlu, am putea desprinde următorul înțeles, că cei din mănăstire care au scris cartea au făcut-o cu un scop didactic, moralizator, pentru cei din lume, în special pentru tineri. Preocuparea călugărilor autori a fost să-i facă pe aceștia să înțeleagă, să respecte și să administreze cu folos valorile spirituale, dobândite din învățături biblice, filosofice, mituri, legende, într-o dimensiune morală, să-și însușească prin educație, ca oameni ai cetății, un cod etic. Astfel, cartea adună în paginile ei pilde biblice care fac trimitere prin notele marginale atât la *Vechiul Testament*, cât și la *Noul Testment,* dar și reflexii filosofice, preluate de la filosofii Antichității, o sumă de sfaturi duhovnicești, inspirate multe dintre ele din operele celor mai mari părinți ai Bisericii – abundă, prin urmare, de citate din texte patristice.

O importantă sursă, fragmentele biblice

Ne interesează sursele care au inspirat mesajul textelor traduse de Măzăreanu, acestea alcătuind în esență substanța lucrării, iar în continuarea prezentării studiului de față vom semnala prezența câtorva trimiteri care s-au făcut în mod constant, insistent la textul *Scripturii*, pe întreg parcursul Manuscrisului 67. Pentru a înțelege importanța care i s-a acordat textului biblic, ne vom opri atenția, în primul rând, asupra capitolului *Cetirea cărților.* Prin studiu tinerii pot câștiga „iscusirea cea bună", înțelepciunea:

Cel ce șade și citește cărțile că, măcar că să află în mijlocul valurilor, prin mijlocul furtunilor lumii aceștiia, însă el ca cum ar fi afară din lume își petrece viiața, de-a pururea fără de nicio nevoie, cu liniște și fără de turburare, iară ceiia ce să tem de niște agiutători ca aceștiia, [dzic cel ce să teme de cărți] de vor trăi măcar cît de mulți ani, însă [ca și corbii] de-a pururea or petrece nevoi, de-a pururea să vor acufunda și toată viiața lor altă nu iaste fără decît de-a pururea să vor acufunda [64^{r}- 64^{v}].

Li se explică învățăceilor, apoi, rostul cunoașterii *Scripturii*, căci: *scripturile cele dumnedzeiești neasămănate sînt mai mari decît toată știința și decît toată învățătura* [70^{r}], însă, de cele mai multe ori, nu există stăruință sau interes: *ca să cercăm și să avem Scipturile cele dumnedzeești, nici cele vechi, nici cele noao, pentru că naltă răutate mare iaste întru noi, cu care atîta ne nevoim, ca nu numai să nu știm puterea Scripturilor, ci nici cărți ca acele să nu cercăm și să nu avem* [70^{v}]. Textul încurajează, deasemenea, inițierea tinerilor în tălmăcirea scrierilor sfinților părinți ai Bisericii, precum și cunoașterea prin lectură a vieții acestora:

Bine fac cei ce citesc istoriile sfinților părinți, că cu bună cinstire să zăbovăsc, ispitind viiața bărbaților celor minunați, a celor proslăviți cu mărirea lui Dumnedzău. Bine fac și aceia ce citesc istoriile sfintelor muieri, pentru că întru toți au minunat Dumnedzău vrerile sale, însă aceste toate sînt din voia cea bună, iară a ceti dumnedzeiești Scripturi Dumnedzău au poroncit: „Ca să nu să depărtedze, dzice, cărțile legii aceștii din gura ta, ci întru dînsele să te înveți dzioa și noaptea"(Iosua Navi, cap. 1; verset 8)*, iară pre cei nesilitori, după cum am dzis mai sus, foarte îi îngrozește și să făgăduiește că i-a munci neîncetat* [70^{r}].

1. Trimiteri la fragmente ale *Vechiul Testament*

Pe întreg parcursul lucrării *Ithica ieropolitica* se fac numeroasetrimiteri la textul *Vechiul Testament,* iar, prin raportarea la textele din *Biblia* sinodală actuală, poate fi precizată cu exactitate sursa acestora. Astfel, s-a constatat, prin compararea textului tradus de Vartolomei Măzăreanu cu textele reper găsite în cărțile *Vechiului Testament,* că principalul material al manuscrisului *Ithica ieropolitica* provenit de aici îl reprezintă: versete din *Psalmi* și din *Pildele lui Solomon,* fragmente din cărțile profeților, mai ales din *Isaia,* câteva și din

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

Ieremia, apoi versete din *Cartea lui Iov*, din *Ecclesiast*,de asemenea, sunt cuprinse și câteva citate din *Geneză, Ieșirea, Numeri, Deuteronomul, Cîntarea Cîntărilor* etc.

Pentru a înțelege importanța ce i s-a acordat mesajului inspirat de cărțile veterotestamentare, m-am oprit doar asupra a două exemple, unul din *Pildele lui Solomon,* iar al doilea din *Cartea înțelepciunii lui Solomon.* Sunt două citate cheie în tâlcuirea conținutului, pentru că unul deschide textul, așezat în primele rânduri ale cărții, vorbindu-ne despre „viiața tinerilor" care „atîta nu iaste lesne a o înțălege, cît și lui Solomón s-au arătat nu lesne înțălegătoare": *Trei lucruri n-am putut cunoaște și al patrulea nu știu [dzice Solomón]: urma vulturului ce zboară în aer, drumul sau cărarea a șarpelui ce să tîrește pe piiatră, cărarea corăbii ci înoată în mare și drumul omului întru tinerețile lui*[7] [3^{r}]. Celălalt îl închide, în chip amenințător, fiind chiar ultimul citat la care au ales să facă trimitere autorii de la lavra Pecerska: *Cela ci defaimă înțălepciunea și învățătura om necinstit iaste și deșartă iaste nădejdea lor și ostenelele lor fără de roadă. Faptele lor sînt netrebnice și femeile lor sînt nepriceputeși fii lor vicleni și blăstămată iaste nașterea lor*[8] [226^{v}-227^{r}]. Cartea este astfel închisă într-un „cerc" al înțelepciunii, debutează și se încheie cu versete dinSolomon, fiind subliniate două motive centrale ale discursului propus în această lucrare: cugetările despre rostul, calea omului „întru tinerețile lui" alternează cu nevoia tânărului de a înțelege importanța învățăturii, prețuirea înțelepciunii, puse mai presus de orice preocupări umane, iar defăimarea lor duce la deșertăciunea vieții.

2. Trimiteri la fragmente ale *Noului Testament*

În ceea ce privește raportarea textului tradus din *Ithica ieropolitica* la cele patru Evanghelii ale *Noului Testament*, predomină clar trimiterile făcute la *Evanghelia după Matei* și, într-o măsură mai mică, la *Evangheliile după Marcu, Luca* și *Ioan*. Am constatat, evaluând în continuare materialul existent în lucrare, că cea mai mare frecvență de citate în text, în raport cu celelalte epistole ale *Noului Testament*,o are *Epistola către Romania Sfânului Apostol Pavel*. Deși *Epistolele Sobornicești ale Sfinților Apostoli* nu apar citate în număr mare, sunt sugestiv plasate în desfășurarea capitolelor. De exemplu, trei fragmente din *Epistola Sobornicească a Sfântului Apostol Iacov* au fost alese drept cuvânt de încheiere, tocmai pentru a da un sens mai profund acestui final de carte, venind din partea unui apostol al lui Hristos și nu din partea unor călugări autori rămași sub anonimat. Este o adresare:

– ***Pentru cei nesilitori***: *De iaste cineva ascultătoriu cuvîntului, iară nu făcătoriu, unul ca acela s-au asămănat omului care ș-au căutat chipul său în oglindă și după ce s-au căutat în oglindă s-au dus și îndată au uitat cum au fost* [226^{r}][9].

– ***Către cei silitori***: *Cel ce s-au plecat în lege iaste slobod desăvîrșit și va petrece. Acesta n-au fost numai ascultătoriu, nici au uitat poruncile, ci au fost însuși făcătoriu faptei cei bune. Acesta va fi fericit întru știința sa* [226^{v}][10].

– ***Ocărîtoriului***: *De să socotește cineva* (marginal, marcată în text prin trei puncte, explicația: *întru voi*) *că iaste cu fapte bune și nu-și va înfrîna linba sa, ce își amăgește inima sa! Fapta cea bună a acestuia iaste deșartă* [226^{v}][11].

Vom semnala, în finalul raportării făcute la *Noul Testament,* și prezențacelor șapte pasaje întâlnite în lucrare care conduc la versetele următoare din *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul:* 2, 10 *[223^{v}];* 3, 15-16 *[79^{r}];*14, 10 *[41^{r}];* 16, 15 *[214^{r}];*19, 10 *[195^{r}]; 22, 14;* 22, 15 *[77^{r}].* Mesajul central al acestor fragmente din *Apocalipsă* ar putea fi redus la unul singur, reprezentativ pentru retorica textului: *Pînă la moarte să fii credincios și-ți voi da ție cununa*

[7] Din Pildele lui Solomon, în Biblia sinodală actuală: 30, 18-19.
[8] Din Înțelepciunea lui Solomon, în Biblia sinodală actuală: 3, 11-12.
[9] În text, citat din: Epistola Sobornicească a Sfîntului Apostol Iacov, 1, 23-24.
[10] Ibidem, verset 25.
[11] Ibidem, verset 26.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

vieţii [223^{v}]. După *Biblia* sinodală actuală, citatul este: *Fii credincios până la moarte şi îţi voi da cununa vieţii*[12].

3. Secvenţe din citate biblice care lipsesc în textul tradus de V. Măzăreanu

Observăm că din traducerea după slavonă, în câteva cazuri, lipsesc anumite cuvinte / secvenţe pe care le-am putut identifica consultând *Biblia* sinodală actuală:

– *asin / măgar* din propoziţia: *Sampsón cu o falcă de* ***măgar*** *au biruit pre oastea filistinilor* (82^{r}) (cf. *CarteaJudecătorilor,15; 16*).

– *leoaică,* în: *Ci pace va fi între* ***leoaică*** *şi între cîine şi ce pace va fi între cel bogat şi între cel sărac?* (125^{v}) (cf. *Sirah, 13, 21*).

– *scoarţe* şi secvenţa *cu aşternuturi de in,* în: *Cu* ***scoarţe*** *am acoperit patul mieu şi l-am aşternut cu covoară îndoite,* ***cu aşternuturi de in*** *de la Eghípet, cu smirnă şi cu aloi şi cu scoarţă dulce am împlut de mirodeniie cămara me* (143^{v}) (cf. *Pilde, 7, 16*).

– ultima secvenţă din citatul: *Părinţii lor au mîncat chisăliţa şi pe dinţii feciorilor lor s-au făcut...* (158^{v}), după *Biblia* sinodală actuală versetul este: „Părinţii au mâncat aguridă şi copiilor li s-au strepezit dinţii”(*Ieremia, 31, 29*).

– *mărăcini,* în: *Din roada lor, au dzis Domnul, veţi cunoaşte pre dînşii, au doară din spini vor culege struguri şi din* ***mărăcini*** *smochine?* (177^{r}) (cf. *Matei, 7, 16*).

– *plug,* în: *Nimene puindu-şi mîna pe* ***plug*** *şi căutînd înapoi va fi îndreptat întru împărăţiia ceriului* (222^{v}) (cf. *Luca, 9, 62*).

Trimiterile care s-au făcut în mod constant, insistent la textul *Scripturii*, pe întreg parcursul cărţii, au folosit împărţirile clasice ale acestora, fie la un întreg capitol, fie doar la anumite versete sau sintagme. Toate acestea au construit, în ansamblul lucrării, un discurs biblic bine însuşit, posibil de observat după modul în care a fost conceput, aşezat în pagină de călugării autori ai cărţii *Ithica ieropolitica* şi, mai târziu, tradus la noi de Vartolomei Măzăreanu, cel din urmă, ca traducător cu experienţă, respectând obligaţia fidelităţii faţă de textul original.

BIBLIOGRAPHY

A. Izvoare şi lucrări de referinţă

BIBL. = *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

CAT. MAN. ROM. = Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, vol. I, 1978, vol. II, 1983, vol. III, 1987, vol. IV, 1992.

DEXI = Dima, Eugenia (coordonator), *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, Editura Arc & Gunivas, Chişinău, 2007.

DLitR = ****Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Acedemiei, Bucureşti, 1979.

Ms. 67 = Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc, cota 67, conţine traducerea integrală a lucrării *Ithica ieropolitica*, efectuată după slavonă de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, în anul 1764.

B.Literatură secundară

Dan, Dimitrie, *Arhimandritul Vartolomei Măzereanu. Schiţă biografică şi bibliografică, cu mai multe anexe,* Socec, Bucureşti, 1911.

[12] Apocalipsa, 2, 10.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)

Dima, Eugenia, Corbea-Hoișie, Andrei (editori), *Impulsul Iluminismului în traduceri românești din secolul al XVIII-lea*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2014.

Gorovei, Ștefan, *Vartolomei Mazereanu. Noi contribuții*, în „Analele Putnei”, V, 2, 2009, p. 109-120.

Radosav, Doru, *Sentimentul religios la români. Secolul XVII-XX*, Cluj-Napoca, Dacia, 1997.

Micu-Klein, Samuil, *Legile firei, ithica şi politica sau filosofia cea lucrătoare în patru părţi împărţită şi întru acest chip aşăzată pre limba românilor*, I-II, Tip. Bart, Sibiu, 1800.

Tudor, Carmen, Livia, *Vartolomei Măzăreanu, Ithica ieropolitica* (Ms. BAR 67). Ediţie de text şi studiu filologico-lingvistic, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi, (editură acreditată CNCS, categoria B), 2018.

Ursu, N. A., *Contribuţii la istoria culturii româneşti. Studii şi note filologice,* Editura Cronica, Iaşi, 2002.

BDD-V4848 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:21 UTC)